

Andrew Adonis, "ПАРЛАМЕНТ ДАНАС", Подгорица, 1996. стр. 264
(превод Бранкица Бојовић)

Све већа сложеност савременог свијета у условима наглог и убрзаног технолошког развоја и информатичке револуције и стално увећавање међузависности држава и народа уз стално јачање егзекутиве, изнова актуелизује питање шта је и куда иде парламент, какво је стање ове институције данас и у ком правцу се креће њен развој убудуће. Развој парламента, његова прилагођавања, преображаји и модификације у складу са савременим тенденцијама је једно од кључних питања од кога увелико зависи како ће се и у ком правцу развијати и остале демократске институције.

То је између осталих и разлог који је определијелио издавачку кућу "Унирекс", да у библиотеци "Демос", понуди читаоцима књигу "Парламент данас", аутора Endrju Adonisa, некада наставника на Nafild колеџу (Oksford), а сада дописника за општа политичка питања Листа "Financial Times".

Аутор је као референтни модел одабрао анализу енглеског парламентарног система који му је и професионално и национално најближи али истовремено полазећи и од чињенице да је управо развој ове установе у Енглеској остварио значајан утицај на развој парламентаризма у свијету.

Овај рад подијелен је на 12 поглавља, које као прилог имају већи број табела, слика, графичких приказа и других докумената парламентарне статистике. Поглавља обрађују оно што по аутору, чини срж британског парламентарног живота (опште назнаке о парламенту; избори и партије; чланови парламента; предсједавајући и чиновници Доњег дома, законодавни процес; питања, расправе и одбори у Доњем дому; финансије и Доњи дом; рад, функције и перспективе Горњег дома, као и парламентаризма уопште). То је допуњено најчешће скицама из периода када су премијери били Kalagan, Idn, Таџерова и Мејдџор, чија су имена била синоним за заокрете у начину вршења појединих државних послова, сматра аутор ове књиге.

Сва поменута питања, њихова обрада и познавање, услов су за разумијевање парламентаризма у његовој (британској) колијевци, али и за упознавање парламентарних института, процеса и односа у другим политичким системима. То је потребно, како широј читалачкој публици, тако и непосредним актерима политичког живота, поготово посланицима. Ово свједочанство о искуствима британског парламента поготово је важно у вријеме корјених промјена нашег система када се, често некритички и без дубље анализе, многи позивају на "упоредне политичке системе", "упоредна законодавства" или "искуства развијених демократија".

У општим назнакама свога рада Адонис обрађује проблем суверености парламента, његова различита схватања и могућа ограничења, поготово у вези са актуелним законодавством Европске уније. Све је то праћено сагледавањем историјског развоја британског парламентаризма и поређења ефеката појединих његових рјешења у различитим временским интервалима. Уводни дио садржи и знаке о "свемоћи извршне власти" односно о проблематици слабљења или настанка парламента, што ће на крају рада бити темељније елаборирано.

Прва три поглавља баве се питањима избора партија, као и статусом чланова парламента. Ту је приказана изборна пракса у Великој Британији и дат упоредни приказ у другим системима и земљама. Веома сликовито и детаљно приказане су разне изборне технике са егзактним презентирањем могућих изборних резултата, који из њих произилазе. Осврт је дат и на улогу тзв. малих партија (Социјал-демократској и Партији зелених, у почетку названој Еколошка странка), које су по правилу запостављене у обради британског политичког модела који карактерише његова фактичка двопартијност. Осим тога, аутор наводи и проблеме који прате реформу бирачког тијела, финансирање изборне кампање, а даје и анализу структуре парламента - образовну, старосну, полну, етичку и др. Лична карта британског посланика употпуњена је и приказом партијске дисциплине при гласању, као и табеларним приказом посланичких плата од 1911. године, тј. од доба када је *Lojd Džordž* прекинуо праксу да се плате добијају од изборних округа.

Наредно поглавље говори о предсједавајућем и чиновницима Доњег дома, наглашавајући улогу предсједавајућег и значај његових функција.

Ономе што чини технолошки и суштински најбитнији дио парламента (законодавни процес) посвећено је посебно поглавље. Поред навођења врста закона који се усвајају на предлог владе или појединих чланова или група у парламенту, дат је приказ свих фаза поступка у законодавном процесу (прављење нацрта закона, прво и друго читање, фаза у одборима, фаза извјештавања и треће читање). На конкретном

примјеру (приватизација и реструктурирање водне индустрије) то се приказује кроз скупштинску расправу која је трајала од маја 1987. до новембра 1989. што је изискивало 300 сати ефективног парламентарног засиједања. Кратак осврт на британски парламентарни процес дат је кроз презентацију извјештаја Рипонове комисије из 1993. године. Овај бивши министар, конзервативац, дао је, по Е. Адонису, до сада, најсвеобухватнију студију о законодавном процесу која се појавила у посљедње вријеме. Адонис истовремено наводи и другачије оцјене рада Рипонове комисије, какве су рецимо, оцјене Pitera Ridela, политичког коментатора Тајмса.

У посебном поглављу дати су разлози који доводе до постављања великог броја питања, као и пратећа статистика.

Такође, аутор обрађује активност сталних и повремених скупштинских одбора, гдје наилазимо на значајно мјесто које има стални одбор за истраживање докумената и законодавства Европске уније. То сазнање и искуство треба да послужи као позив и нама у Југославији да је уједначавање нашег права са правом Европске уније примаран задатак. Интересантно је постојање одбора који контролише једну врсту омбудсмана тј. заштитника грађана од незаконитог и неправилног рада управе.

И за два поменута и за остале одборе даје се преглед овлашћења и поступака које одбори спроводе, начина сакупљања доказа, припреме извјештаја одбора и др.

Финансирање Доњег дома и проблеми јавне потрошње, подношење предлога буџета и расправе о извјештају (завршном рачуну) буџета, контрола трошења буџета и слабости те контроле дате су и поткријепљене примјерима у осмом поглављу ове књиге.

Значајни простор у књизи (три поглавља) дат је у раду Горњег дома. Аутор врши критичку анализу његовог развоја и структуре, посебно из партијског угла, са нагласком на промјене које су се десиле у овом вијеку. Посебно су дате функције Горњег дома и то: "расуђивање", ревизија законодавства, контрола егzekутиве, функција врховног апелационог суда и разматрање повјереног законодавства.

Осим тога, обрађене су и врсте расправа у Горњем дому ("свечане", "кратке", "значајне" и "расправе о споредним питањима"), као и виђење њиховог квалитета и утицаја на парламентарни живот у цјелини. У фокусу разматрања код Горњег дома нашло се простора и за приказ успјеха и неуспјеха реформи Горњег дома, тренд "повећања угледа" Горњег дома односно за талас "новог професионализма" и "нове независности" Горњег дома.

Последње поглавље аутор је посветио судбини Парламента и оно у ствари представља синтетизовање ранијих поглавља и назначава перспективе Парламента у свијету промјена на политичкој мапи свијета. У оквиру тога дат је осврт на трансформацију парламената и њен утицај на развој демократије на одређеним просторима - Африка, Азија, Јужна Америка, Центрана и Источна Европа. Судбина парламента дата је кроз призму нарастајуће моћи егзекутиве односно слабљења легислативе и кроз појачану улогу и примат права Европске уније. Можда најбољу сажету оцјену тог стања даје Ј. П. Меринтош, кога аутор цитира, и који између осталог каже, да је "британска влада прекривена митовима које стално понављају сами учесници", а један од тих митова је и захтјев за флексибилношћу политичких институција.

Ова књига испуњава своју намјеру, упркос одсуству темељније систематике, првенствено због језгровитог и једноставног коментарисања рада централне британске политичке институције. Више оваквих радова обогатило би наша сазнања у процесу развоја демократских институција на нашим просторима и зато издавачке напоре у овом правцу треба поздравити и подстицати.

Мр. Младен Вукчевић